

Капак М. М.<sup>1</sup>, Кельба С. С.<sup>2</sup>, Яценко О. Ф.<sup>3</sup>, Березовський Ю. Л.<sup>4</sup>, Гуртовенко А. В.<sup>5</sup>

<sup>1</sup> доцент

кафедри архітектури та дизайну

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

mykola.kapak@nung.edu.ua

orcid.org/0009-0002-0138-8126

<sup>2</sup> кандидат архітектури

кафедри архітектури та дизайну

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

serhii.kelba@nung.edu.ua

orcid.org/0009-0006-0844-8653

<sup>3</sup> кандидат архітектури, доцент, завідувач

кафедри архітектури та дизайну

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

oleksii.iashchenko@nung.edu.ua

orcid.org/0000-0001-6181-6597

<sup>4</sup> викладач

кафедри архітектури та дизайну

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

yurii.berezovskyi@nung.edu.ua

orcid.org/0009-0004-5139-4676

<sup>5</sup> Доцент

andrii.hurtovenko.23@gmail.com

orcid.org/0009-0000-7645-260X

## **МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ, КОМБІНАТОРНА МЕТОДОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ І ФІЗИЧНІ ВПЛИВИ РЕГІОНАЛЬНОЇ МІСЦЕВОСТІ ДО АРХІТЕКТУРНО- ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: РЕКОНСТРУКЦІЯ, РЕСТАВРАЦІЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ**

© Капак М. М., Кельба С. С., Яценко О. Ф., Березовський Ю. Л., Гуртовенко А. В., 2025

<https://doi.org/10.32347/2519-8661.2025.33.183-192>

**Анотація.** У статті проведено систематизацію основних методичних підходів до архітектурно-проектної діяльності, що застосовуються у сфері реконструкції, реставрації та збереження об'єктів культурної спадщини. Здійснено детальний аналіз особливостей правового регулювання проектної діяльності, що враховує сучасні законодавчі норми, а також історико-культурну цінність об'єктів. Визначено ключові методичні проблеми, які виникають під час розробки проєктів, зокрема ті, що пов'язані із дотриманням нормативно-правових вимог, врахуванням історико-архітектурних характеристик та адаптацією об'єктів до сучасних функціональних потреб.

У статті виокремлено основні групи проблем, з якими стикаються фахівці в процесі проєктування: це правові питання, що регулюють діяльність у сфері охорони культурної спадщини;

методичні труднощі, пов'язані із застосуванням нормативів і стандартів; проектно-організаційні проблеми, що стосуються координації різних учасників проектного процесу; архітектурно-композиційні виклики, які виникають при поєднанні історичних форм з сучасними архітектурними рішеннями; технологічні складнощі, пов'язані із застосуванням сучасних матеріалів і методів будівництва; соціокультурні аспекти, що відображають потреби суспільства і враховують культурні традиції; економічні фактори, які впливають на доцільність і фінансову спроможність проєктів.

У результаті аналізу запропоновано низку рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності та правової відповідності проєктних рішень у сфері охорони і збереження культурної спадщини. Серед них – удосконалення нормативно-правової бази, впровадження міждисциплінарного підходу у проєктуванні, активна взаємодія між державними установами, громадськими організаціями та професійними архітекторами, а також використання сучасних технологій і методик, що забезпечують якісне відтворення історичних об'єктів із дотриманням їх автентичності та функціональної адаптації.

Запропоновані методичні засади сприятимуть гармонійному поєднанню традиційних цінностей із інноваційними рішеннями в архітектурній практиці, що є важливим кроком для сталого розвитку культурної спадщини.

**Ключові слова:** культурна спадщина; реставрація; реконструкція; збереження; правове регулювання; методика проєктування; об'єкти охорони.

**Постановка проблеми.** Проблематика збереження культурної спадщини стає дедалі актуальнішою в умовах урбаністичного тиску, соціально-економічних змін і кліматичних викликів. Архітектурно-проєктна діяльність, пов'язана з об'єктами культурної спадщини, потребує не лише творчого підходу, а й чіткого дотримання чинних нормативно-правових актів. Водночас проєктувальники стикаються з численними суперечностями між вимогами збереження автентичності об'єкта та потребами його функціональної адаптації до сучасних умов.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Узагальнення наявних теоретичних досліджень і практичного досвіду у сфері методичних підходів, комбінаторної методології організаційно-технологічного моделювання та врахування фізичних впливів регіональної місцевості в архітектурно-проєктній діяльності, зокрема в контексті правового регулювання реконструкції, реставрації та збереження об'єктів культурної спадщини, дає змогу окреслити сучасний стан і проблематику галузі. Основою для даного дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних науковців, а саме: Бевза М. та Лукомського Ю. [1], які розглядають застосування сучасних методів дослідження архітектурно-археологічних комплексів на прикладі Національного заповідника «Давній Галич»; Левченка Н. і Бейнера П. [2], що аналізують використання BIM-технологій у процесі відновлення міст в Україні; Feilden В. [3] із класичним досвідом збереження історичних будівель; методичні рекомендації Мінкультури України [4] щодо визначення предмета охорони культурної спадщини; матеріали з цифрової відбудови та впровадження новітніх технологій у збереження архітектури [5]. Важливий внесок у розуміння історико-культурного контексту роблять Біляєва С. [6] і Карашевич І. [7], які досліджують історію та застосування ГІС-технологій для вивчення історичних об'єктів, тоді як роботи Fernando Lizzi [8] фокусуються на фізичних впливах регіональної місцевості, зокрема на питаннях консолідації ґрунтів і будівель. Поливач К.А. [9] досліджує вплив культурної спадщини на розвиток регіонів України, а документи Європейської Ради [10] звертають увагу на сучасні підходи до управління ризиками в сфері культурної спадщини. Отже, питання методології і практики реконструкції та реставрації об'єктів культурної спадщини є добре опрацьованим, проте вимагає подальшого науково-методологічного розвитку та інтеграції інноваційних технологій і системних підходів.

**Мета публікації.** Узагальнити методичні підходи до архітектурно-проєктної діяльності в сфері реставрації, реконструкції та збереження об'єктів культурної спадщини, визначити групи проблем,

пов'язаних із правовим регулюванням, та надати рекомендації щодо вдосконалення проєктного процесу.

**Основна частина. Правові проблеми.** Серед найактуальніших викликів архітектурно-проєктної діяльності у сфері збереження об'єктів культурної спадщини вирізняється правова невизначеність та нормативна фрагментарність, що істотно ускладнює проєктний процес. Основна проблема полягає у невідповідності між чинними охоронними вимогами, закріпленими у законодавстві, та технічним станом об'єктів, які підлягають реконструкції чи реставрації. Законодавство України — зокрема Закон «Про охорону культурної спадщини» — передбачає обов'язкову наявність облікової документації, історико-архітектурного обґрунтування, погодження з органами охорони культурної спадщини, а також дотримання охоронних зон. Проте на практиці ці механізми функціонують із численними порушеннями або затримками, що призводить до суттєвих ускладнень у реалізації проєктів.

Однією з найгостріших проблем є тривала й часто непрозора процедура погодження проєктної документації. У деяких випадках, особливо під час роботи з об'єктами місцевого значення, виникають ситуації, коли різні інституції мають розбіжності в інтерпретації охоронних вимог, що призводить до конфліктів інтересів та потреби в додаткових експертизах. Крім того, органи охорони спадщини нерідко не мають достатнього кадрового або експертного забезпечення, аби оперативно й професійно супроводжувати проєктні ініціативи.

Значною перешкодою є відсутність оновлених методичних інструкцій, стандартів і нормативів щодо проєктування в умовах охоронних зон, зон регулювання забудови та історичних ареалів. Існуючі нормативні акти часто базуються на застарілих положеннях, не враховують новітніх тенденцій у сфері реставрації, а також не містять чітких вказівок стосовно адаптації об'єктів до сучасного функціонального використання (інклюзія, енергоефективність, цифровізація, інтеграція інженерних систем тощо).

Особливу складність становлять випадки, коли об'єкти культурної спадщини перебувають у приватній власності або мають змішану форму власності. Відсутність чітко визначеного механізму співпраці між державними органами та приватними власниками або інвесторами призводить до затримок, фінансових ризиків та обмежень у реалізації проєктних рішень.

Ще однією проблемою є недостатній контроль за несанкціонованими роботами на об'єктах культурної спадщини, зокрема змінами фасадів, демонтажем автентичних елементів, самовільними переплануваннями. В таких умовах навіть якісно підготовлена проєктна документація втрачає актуальність або вступає в суперечність із фактичним станом об'єкта, що вимагає повторного погодження або коригування.

Крім того, складність правового регулювання полягає в неоднозначності трактування термінів, таких як «реставрація», «консервація», «реконструкція», «ремонт», що має безпосередній вплив на вибір методичних підходів у проєктуванні. Ця проблема часто унеможливорює уніфікацію проєктних рішень та створює правові ризики для проєктувальників.

Таким чином, подолання правових проблем вимагає оновлення законодавчої та нормативної бази, впровадження єдиних методичних стандартів для всіх учасників процесу, розширення повноважень і відповідальності профільних органів, а також створення прозорого цифрового реєстру погоджень та стану об'єктів культурної спадщини. Лише за умови усунення правових суперечностей можлива ефективна реалізація проєктів зі збереження та відновлення історико-культурного середовища.

**Методичні проблеми.** Однією з ключових перепон у здійсненні якісної архітектурно-проєктної діяльності в сфері реконструкції, реставрації та збереження об'єктів культурної спадщини є методична фрагментарність і відсутність системного підходу. В Україні досі не існує універсальних методичних інструкцій, які б чітко регламентували процедури поєднання вимог щодо збереження автентичності з необхідністю адаптивного повторного використання історичних об'єктів. У результаті кожен проєкт

виконується за індивідуальною схемою, що нерідко базується на особистому досвіді архітектора чи реставратора, а не на стандартизованих алгоритмах або кращих практиках.

Наявні методичні рекомендації, розроблені ще у попередні десятиліття, мають обмежений застосунок і часто не відповідають сучасним викликам. Вони здебільшого мають рекомендаційний, а не обов'язковий характер, що створює варіативність у підходах до збереження об'єктів і ускладнює процедуру погодження документації з контролюючими органами. Крім того, методичні документи не забезпечують достатньої деталізації щодо технічного, композиційного чи функціонального аспекту втручання в історичну забудову.

Сучасні тенденції, такі як інклюзивність середовища, інтеграція енергоефективних технологій, цифрове моделювання та документація об'єктів спадщини, майже не відображені у вітчизняних методичних напрацюваннях. Наприклад, питання забезпечення безбар'єрного доступу для маломобільних груп населення в історичних будівлях стикається з відсутністю конкретних нормативних рішень, які дозволяли б водночас зберегти цінну архітектурну тканину та інтегрувати сучасні інженерні системи.

Водночас адаптація об'єктів спадщини до нових функціональних сценаріїв (житлове, туристичне, культурне, громадське використання) потребує гнучких методик, що дозволяють обґрунтувати допустимі межі втручання, сформулювати стратегії збереження, встановити пріоритети щодо консервації чи заміни окремих елементів. Відсутність таких методик призводить до надмірного суб'єктивізму в проєктуванні та нерівномірного підходу до об'єктів однієї типології чи історичної епохи.

Ще однією проблемою є брак методологічної підтримки у питаннях використання сучасних цифрових технологій — таких як лазерне сканування, інформаційне моделювання (BIM для реставрації), фіксація об'єктів спадщини у 3D-форматі. Ці інструменти широко застосовуються в європейській практиці для створення точних обмірних креслень, обґрунтування технічного стану та візуалізації реставраційних рішень, однак в Україні така практика залишається епізодичною й мало методично опрацьованою.

Варто також звернути увагу на проблему кадрової підготовки. Архітектори, реставратори та інженери недостатньо обізнані зі специфікою охоронного законодавства, історико-культурної експертизи та з міждисциплінарними методами аналізу. Це зумовлено обмеженим обсягом методичних матеріалів у навчальних програмах, а також нестачею професійних семінарів, які б забезпечували безперервний розвиток компетенцій у сфері проєктування для об'єктів спадщини.

Отже, методичні проблеми не лише ускладнюють проєктну діяльність, а й створюють ризики для правомірності рішень та збереження історико-культурної цінності об'єктів. Необхідним є розроблення й впровадження національних методичних стандартів, які базуватимуться на міжнародних принципах (ICOMOS, DOCOMOMO, ЮНЕСКО), адаптованих до українського контексту, та охоплюватимуть сучасні архітектурні, технологічні й соціальні аспекти сталого розвитку історичного середовища.

*Проектно-організаційні проблеми.* Реалізація архітектурних проєктів у сфері реконструкції, реставрації та збереження об'єктів культурної спадщини супроводжується численними проєктно-організаційними труднощами, які значною мірою впливають на якість кінцевого результату. Однією з найпоширеніших проблем є недооцінка або ігнорування необхідності ґрунтовного історико-архітектурного дослідження на підготовчому етапі проєктування. У багатьох випадках проєкти формуються без належного вивчення первісних архітектурних рішень, етапів перебудови об'єкта, особливостей конструктивної системи, архівних креслень або фотофіксації, що веде до втрати цінної інформації про об'єкт.

Наслідком цього стає знищення або спрощення мистецьких деталей, декору, автентичних елементів інтер'єру чи фасаду, які мають значну культурну, історичну або художню цінність. Часто замість збереження або делікатного відновлення елементів виконується «нове будівництво під старовину», що не відповідає принципам автентичності й суперечить міжнародним конвенціям та настановам (зокрема, Венеційській хартії 1964 року).

Ще однією суттєвою проблемою є слабка або несистемна комунікація між учасниками проектного процесу — архітекторами, інженерами, реставраторами, замовниками, органами охорони культурної спадщини, підрядниками, органами містобудування та експертами з історико-культурної спадщини. Відсутність чіткої координації часто призводить до дублювання дій, розбіжностей у технічному чи естетичному баченні проєкту, або до невчасного врахування охоронних обмежень. У ряді випадків проектно-кошторисна документація виготовляється без попереднього узгодження з органами охорони спадщини, що в подальшому викликає необхідність її коригування або навіть повного перегляду.

Також існує тенденція до розділення проектних завдань без забезпечення міждисциплінарного супроводу. Наприклад, розробка інженерних систем (електропостачання, вентиляції, водопостачання) часто виконується без урахування історичної структури будівлі, що може призвести до порушення архітектурної цілісності об'єкта. З іншого боку, архітектурні рішення не завжди враховують можливості сучасного технічного оснащення, що знижує функціональність та безпеку об'єкта після реконструкції.

Додатковим проектно-організаційним бар'єром є обмежені терміни виконання проєктів та недостатнє фінансування, що не дозволяє провести повноцінні обстеження технічного стану конструкцій, матеріалів, фундаментів тощо. У разі аварійного стану пам'ятки або нагальної необхідності втручання часто приймаються тимчасові або компромісні рішення, які з часом стають постійними і шкодять об'єкту.

Крім того, в організації проектно-організаційної роботи часто спостерігається недостатня обізнаність замовників щодо специфіки реставраційного проєктування. Це призводить до конфлікту між вимогами комерційного використання та необхідністю збереження історичної автентичності. Замовник нерідко очікує швидких результатів і простих рішень, тоді як проєкти, пов'язані з культурною спадщиною, потребують значного часу на вивчення об'єкта, погодження та комплексний підхід.

Враховуючи ці фактори, для покращення проектно-організаційного процесу необхідне впровадження єдиного регламенту міжвідомчої взаємодії, обов'язкової участі фахівців-реставраторів на всіх етапах проєктування, забезпечення попереднього наукового аналізу об'єкта та цифрової фіксації стану, а також активне залучення громадськості та експертного середовища до обговорення архітектурних рішень.

*Архітектурно-композиційні проблеми.* Архітектурно-композиційний аспект є одним із найвразливіших у процесі втручання в історичне середовище. Він охоплює не лише збереження фізичних елементів забудови, а й забезпечення цілісності її просторової організації, візуального сприйняття, пропорційної гармонії та стилістичної відповідності. У сучасній проектній практиці часто виникають проблеми, пов'язані з дисонансом між новими архітектурними інтервенціями та автентичним історичним контекстом.

Нерідко нові архітектурні елементи, створені в межах реконструкції або адаптації історичних об'єктів, не дотримуються принципу «поважного контрасту» (respectful contrast) — концепції, що широко застосовується в європейській практиці і передбачає делікатне, свідоме підкреслення відмінності нового від старого без домінування чи візуального конфлікту. Замість цього спостерігається прагнення до демонстративної новизни, що виливається в агресивні об'єми, яскраві матеріали, надлишкову деконструкцію форм або застосування надсучасної стилістики у несумісному контексті. Як результат — нові об'єкти перекривають або «затирають» автентичну композицію, спотворюючи сприйняття культурної спадщини.

Проблемним залишається і питання масштабності. В історичному середовищі, де переважає дрібна чи середня забудова, запровадження надвисоких, масивних конструкцій або скляних добудов на даху спричиняє розрив композиційного ритму, зміну силуету і руйнування гармонії вуличного простору. Це характерно як для реконструкцій громадських будівель у центрі історичних міст, так і для пристосування старовинних житлових об'єктів під готельну чи туристичну функцію. При цьому

часто нехтується аналізом панорамного сприйняття або значення об'єкта у структурі кварталу чи площі.

Ще однією архітектурно-композиційною проблемою є неузгодженість матеріалів і фактур. Нова інтервенція має гармоніювати з історичним об'єктом не через імітацію, а через ретельно підібрані матеріали, що співвідносяться за кольором, текстурою, масштабом і технологічною логікою з автентичними. У реальних практиках спостерігається використання дешевого облицювання, пластику або дзеркального скла, що руйнує візуальну цілісність ансамблів.

Значну шкоду композиції завдає також відсутність архітектурної рефлексії щодо історичного генезису об'єкта. Нові об'єми інколи не враховують історичну осьову структуру, ієрархію фасадів, особливості входних груп чи симетрію — тобто порушують базові засади архітектурної логіки. Водночас можливості контекстуального проєктування — коли нове читається як сучасне, але продовжує архітектурну традицію — залишаються малозатребуваними.

Вирішення архітектурно-композиційних проблем вимагає чітких методичних настанов, які б:

- визначали межі допустимого втручання у композиційну структуру об'єкта;

- формували підходи до добудов, реконструкцій і адаптацій;

- орієнтували архітектора на аналіз історичного середовища з урахуванням масштабності, стилістичних ознак, панорамних зв'язків та світлотіньового моделювання.

Доцільним є запровадження обов'язкової архітектурно-композиційної експертизи на стадії ескізного проєкту, а також розширення навчальних програм для архітекторів із фокусом на методи контекстного проєктування, вивчення історичних типологій і сучасного застосування принципів ордерної системи в реставраційній практиці.

*Технологічні проблеми.* Застосування сучасних будівельних технологій та матеріалів у процесі реконструкції, реставрації й збереження об'єктів культурної спадщини є складним і багатовимірним завданням. Хоча інноваційні рішення мають потенціал для підвищення енергоефективності, довговічності й безпеки об'єктів, їх безконтрольне впровадження без урахування історико-матеріальної специфіки споруд часто призводить до технологічних помилок, що мають незворотні наслідки.

Однією з ключових проблем є несумісність сучасних матеріалів із традиційними конструкціями. Наприклад, застосування цементних розчинів замість вапнякових у муруванні чи при відновленні штукатурок призводить до надмірного внутрішнього напруження в старих стінах, утворення тріщин і локальних руйнувань. Подібна ситуація виникає і при заміні оригінальних дерев'яних конструкцій синтетичними або металевими без належного тепло- і вологоізоляційного аналізу. Результатом є погіршення мікроклімату та активізація процесів біологічної деградації (грибок, пліснява, комахі-шкідники).

Ще однією поширеною проблемою є некоректне впровадження новітніх інженерних систем. Монтаж вентиляції, кондиціювання, опалення або пожежної сигналізації нерідко відбувається без врахування характеру історичних конструкцій, що веде до порушення архітектурних поверхонь, пробивання отворів у несучих елементах, порушення оздоблення або історичних шарів обробки. Більш того, використання термоізоляційних матеріалів на фасадах або дахах без урахування паропроникності призводить до «запотівання» конструкцій і порушення режиму збереження.

Особливо ризикованим є застосування новітніх технологій зміцнення конструкцій, таких як ін'єктування полімерних складів у тріщини або армування історичної кладки композитними сітками. Ці методи, хоч і ефективні в сучасному будівництві, можуть бути несумісними з матеріальною структурою старовинних об'єктів і погіршувати їх фізико-механічні характеристики. Такі втручання також часто є незворотними, що суперечить принципам мінімальності й оборотності, рекомендованим міжнародними реставраційними хартіями.

До технологічних викликів слід також віднести відсутність уніфікованих методичних інструкцій щодо застосування нових матеріалів у контексті охорони культурної спадщини. На практиці це призводить до прийняття рішень на розсуд підрядників або технічного нагляду, без узгодження з

фахівцями-реставраторами або без науково обґрунтованого технічного висновку. У ряді випадків це створює серйозні ризики для збереження історичної цілісності об'єкта.

Також суттєвим бар'єром є відсутність кваліфікованих кадрів, здатних працювати з традиційними техніками та поєднувати їх із сучасними технологіями. Ремесла, пов'язані з традиційною кладкою, теслярством, гончарством або вапняним тинькуванням, перебувають у стані занепаду, а заміна їх на універсальні технології спричиняє втрату автентичності об'єкта. Навіть там, де використання сучасних засобів є допустимим, воно потребує ретельного аналізу сумісності, лабораторних досліджень матеріалів, моделювання поведінки конструкцій у динаміці.

Для подолання цих технологічних проблем необхідно:

розробити рекомендації на державному рівні щодо застосування сучасних технологій у роботі з пам'ятками;

створити базу сумісних матеріалів для використання в історичному середовищі;

впровадити обов'язкову матеріалознавчу експертизу на етапі проектування;

активізувати підготовку фахівців із реставраційних технологій у межах архітектурно-будівельної освіти;

забезпечити науковий супровід кожного проекту з боку відповідних реставраційних інституцій.

Таким чином, лише технологічна обґрунтованість, міждисциплінарна співпраця та повага до матеріальної автентичності можуть гарантувати ефективне поєднання сучасних засобів із завданням збереження культурної спадщини.

*Соціокультурні аспекти.* У контексті архітектурно-проектної діяльності, спрямованої на реконструкцію, реставрацію та збереження об'єктів культурної спадщини, соціокультурний компонент є не менш важливим, ніж правовий, технологічний чи композиційний. Об'єкти спадщини — це не лише матеріальні артефакти, але й осередки колективної пам'яті, локальної ідентичності та культурної тяглості. Вони виконують роль символічних якорів у просторі міста чи села, формуючи культурну унікальність і сприяючи міжпоколінній спадкоємності.

Однак на практиці архітектурні втручання в історичну забудову нерідко відбуваються без належного соціального діалогу. Ігнорування думки місцевої громади, фахової спільноти, організацій спадщини або активних мешканців може призводити до суспільного конфлікту, протестів, втрати довіри до проєктантів і девелоперів. Особливо гостро це виявляється в ситуаціях, коли змінюється функціональне призначення об'єкта — наприклад, культова споруда перетворюється на комерційний об'єкт, історичний громадський простір приватизується, або культурний центр перепрофілюється без збереження первісного смислового наповнення.

Такі перетворення можуть розглядатися місцевими жителями як символічна втрата, навіть якщо фізичне збереження будівлі формально забезпечене. Це явище має назву «соціокультурна дезінтеграція», коли об'єкт перестає виконувати роль носія ідентичності, відчужується від громади й перетворюється на «мертву» архітектуру — форму без живого змісту.

Важливою складовою методичного підходу є інституалізація громадської участі у процесі проєктування. Європейські практики демонструють ефективність моделей партисипативного планування (*participatory planning*), де громада бере участь у визначенні функцій, сценаріїв використання, елементів нової інфраструктури або навіть у виборі методів збереження. Подібний підхід сприяє не лише формуванню узгодженого архітектурного рішення, а й забезпечує тривале соціальне «привласнення» оновленого простору — коли мешканці сприймають його як свій, цінний, близький.

До соціокультурних аспектів належить і питання інклюзивності проєктних рішень — тобто забезпечення доступності об'єктів культурної спадщини для різних груп населення, включно з людьми з інвалідністю, літніми людьми, дітьми. Недостатня адаптація інфраструктури або надмірне акцентування на комерціалізації можуть обмежити соціальну цінність об'єкта й викликати його соціальну маргіналізацію.

У цьому контексті доцільно запровадити такі методичні рекомендації:

проведення соціокультурного аудиту об'єкта спадщини перед початком проєктування, з фіксацією його значення для громади;

організація публічних обговорень, воркшопів, інтерв'ю або анкетувань з метою врахування громадської думки;

збереження функціональної спадкоємності, або створення нових функцій, які органічно відповідають характеру об'єкта (наприклад, мистецький простір у колишній ратуші);

підвищення культурної репрезентативності — відображення у проєкті історичних і наративних шарів, пов'язаних із громадою (меморіальні елементи, експозиції, QR-коди з історією тощо).

Соціокультурна складова не є допоміжною у проєктуванні спадщини — вона повинна інтегруватися у всі етапи прийняття рішень. Лише в умовах діалогу, поваги до пам'яті спільнот і чутливого підходу до ідентичності місць можна досягти дійсно сталого та прийнятого громадою результату.

*Економічні аспекти.* Фінансове забезпечення проєктів реконструкції, реставрації та збереження об'єктів культурної спадщини є критично важливою умовою їх успішної реалізації. Проте в українській практиці цей аспект системно залишається вразливим. Найпоширенішими проблемами є хронічний брак фінансування, недооцінка вартості реставраційних робіт та відсутність ефективних механізмів державно-приватного партнерства. Ці чинники істотно впливають як на зміст проєктних рішень, так і на якість їх реалізації.

Перш за все, реставрація об'єктів культурної спадщини потребує значно більших витрат, ніж нове будівництво. Це зумовлено необхідністю виконання археологічних, історико-архітектурних та інженерних досліджень, використанням специфічних матеріалів і технологій, а також залученням фахівців вузького профілю. Однак у бюджетному плануванні часто відсутнє розуміння цих особливостей. У практиці державних і муніципальних тендерів кошторисні витрати часто штучно занижуються, що унеможливує проведення робіт на належному професійному рівні.

Також слід зазначити, що існуючі механізми державного фінансування мають фрагментарний характер. Кошти, які виділяються з державного чи обласного бюджету, часто покривають лише окремі етапи проєкту (наприклад, розробку ПКД або початкові роботи), без гарантій завершення всього комплексу реставрації. Це створює ризик виникнення «заморожених об'єктів», які зупиняються на півдорозі, ще більше піддаючи історичну забудову руйнації.

Особливо критичною є ситуація, коли забудовники чи замовники цілеспрямовано занижують кошторис, щоб перемогти в тендері або отримати погодження дозвільної документації. У таких випадках під час реалізації об'єкта виникає спокуса економити на матеріалах, обхід реставраційних процедур, використання непрофільного персоналу або навіть спрощення історичних елементів. У результаті порушуються норми охорони спадщини, а будівля втрачає частину своєї автентичності.

Для подолання цих економічних проблем доцільним є впровадження таких заходів:

розробка реалістичних методик оцінки вартості реставраційних робіт, що враховують усі етапи збереження спадщини;

створення державних і місцевих програм співфінансування, де публічні кошти залучають приватний сектор до участі в роботах з реставрації;

впровадження фіскальних стимулів (наприклад, податкових пільг) для бізнесу, який інвестує в збереження об'єктів спадщини;

формування довгострокових фінансових стратегій, які передбачають фінансування не лише робіт, а й моніторинг, обслуговування та науковий супровід об'єктів;

обов'язкове експертне рецензування кошторисів при затвердженні реставраційних проєктів, з акцентом на відповідність міжнародним стандартам та збереження автентичності.

Економічна ефективність у сфері проєктування та реалізації реставраційних робіт не повинна зводитись до мінімізації витрат, а має орієнтуватися на збалансоване інвестування в якість,

довговічність і автентичність об'єкта. Раціональна фінансова модель — це основа для збереження культурної спадщини як ресурсу розвитку, а не лише як пам'ятки минулого.

**Висновки.** Реконструкція, реставрація та збереження об'єктів культурної спадщини потребують комплексного, збалансованого підходу, що поєднує правові, методичні, соціокультурні, архітектурно-композиційні та економічні аспекти. У сучасних умовах стрімких урбаністичних трансформацій особливого значення набуває оновлення методичних основ архітектурно-проектної діяльності, яка повинна бути адаптованою до вимог чинного законодавства, міжнародних норм та потреб локальних спільнот.

Дотримання принципів правового регулювання в цій сфері є обов'язковою умовою збереження автентичності об'єктів спадщини, запобігання архітектурним спотворенням та безконтрольному втручання в історичне середовище. Водночас, методика проектування повинна враховувати не лише нормативні вимоги, а й соціальні очікування, функціональні потреби, інклюзивність, естетичну цілісність та екологічну сталість середовища.

Важливим є забезпечення міждисциплінарної взаємодії між архітекторами, істориками, реставраторами, громадськістю та органами охорони спадщини. Також доцільним є розроблення інструментів публічного контролю та механізмів фінансової підтримки. Усі ці компоненти мають бути інтегровані у практичну проектну діяльність як запорука відповідального та сталого підходу до збереження культурного надбання для майбутніх поколінь.

#### Список джерел

1. Бевз М., Лукомський Ю. До проблеми застосування сучасних методів у дослідженні архітектурноархеологічних містобудівних комплексів (на прикладі території Національного заповідника «Давній Галич»). Львів, 2022. Вип. 63. С. 4–13.
2. Левченко Н., Бейнер П. Реконструкція будівель з використанням BIM технологій при відновленні міст в Україні. Кафедра будівельного виробництва та управління проектами, Національний університет Запорізька Політехніка. Запоріжжя. 2022. С. 64–69.
3. Feilden, B. Conservation of Historic Buildings. — London: Architectural Press, 2003.
4. Методичні рекомендації з визначення предмета охорони пам'ятки культурної спадщини. — Київ: Мінкультури України, 2018.
5. Цифрова відбудова: як сучасні технології допоможуть зберегти архітектурну спадщину? 2020. Українське суспільно-політичне інтернет видання «Гвара медіа». Харків. URL: <https://gwaramedia.com/dosvid-duzhe-czifrovihrezidenczij-i-ne-tilki/>
6. Біляєва, С., 2012. Слов'янські та тюркські світи в Україні (з історії взаємин у ХІІІХХІІІ ст.) Київ: Університет "Україна".
7. Карашевич, І., 2014, Застосування ГІС-технологій для вивчення ансамблю аккерманської фортеці. Наукові записки, с.218-225
8. Fernando Luzzi. Il consolidamento del terreno e dei fabbricati Copertina flessibile. Cause dei dissesti, criteri d'intervento casistica. — Dario Flaccovio Editore, 1989. — 156 p.
9. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред. Руденко Л.Г. Київ: Інститут географії НАН України, 2012. 208 с.
10. Culture and audiovisual: the Council adopts conclusions on risk management in the area of cultural heritage, media literacy and the amendment of the Work Plan for Culture (2019-2022) / European Council. Council of the European Union.

Mykola Kapak <sup>1</sup>, Serhii Kelba <sup>2</sup>, Oleksii Yashchenko <sup>3</sup>, Yurii Berezovskyi <sup>4</sup>, Andrii Hurtovenko <sup>5</sup>

<sup>1</sup> Associate Professor, Department of Architecture and Design,  
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

<sup>2</sup> Associate Professor, Department of Architecture and Design,  
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

<sup>3</sup> Associate Professor, Department of Architecture and Design,  
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

<sup>4</sup> lecturer, Department of Architecture and Design,  
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

<sup>5</sup> Associate Professor, Unemployed

## **METHODOLOGICAL APPROACHES, COMBINATORIAL METHODOLOGY OF ORGANIZATIONAL-TECHNOLOGICAL MODELING, AND PHYSICAL INFLUENCES OF THE REGIONAL TERRAIN IN ARCHITECTURAL DESIGN ACTIVITIES WITHIN THE CONTEXT OF LEGAL REGULATION: RECONSTRUCTION, RESTORATION, AND PRESERVATION OF CULTURAL HERITAGE SITES**

**Abstract.** The article provides a systematic overview of the main methodological approaches applied in architectural design activities related to the reconstruction, restoration, and preservation of cultural heritage sites. A detailed analysis of the legal regulation peculiarities governing design activities is conducted, taking into account current legislative standards as well as the historical and cultural value of the objects. Key methodological challenges encountered during project development are identified, including compliance with regulatory requirements, consideration of historical-architectural characteristics, and adaptation of heritage sites to contemporary functional needs.

The article highlights the principal groups of problems faced by professionals in the design process: legal issues regulating cultural heritage protection; methodological difficulties related to the application of norms and standards; project-organizational challenges concerning the coordination of various project stakeholders; architectural-compositional issues arising from the integration of historic forms with modern architectural solutions; technological complexities linked to the use of modern materials and construction methods; socio-cultural aspects reflecting societal needs and cultural traditions; and economic factors influencing the feasibility and financial viability of projects.

Based on the analysis, a series of recommendations aimed at improving the effectiveness and legal compliance of design solutions in the field of cultural heritage protection and preservation are proposed. These include the enhancement of the regulatory framework, the implementation of an interdisciplinary approach to design, active cooperation between governmental agencies, public organizations, and professional architects, as well as the adoption of modern technologies and methodologies ensuring high-quality restoration while maintaining authenticity and functional adaptation.

The suggested methodological principles are intended to promote the harmonious integration of traditional values with innovative solutions in architectural practice, representing an important step toward the sustainable development of cultural heritage.

**Keywords:** cultural heritage; restoration; reconstruction; preservation; legal regulation; design methodology; protected sites.